

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 2 Transporten hvi

Fylke: Møre og Romsdal

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Surnadal

Emne:

Bygdelag: Surnadal

Oppskr. av: Targen Olaf Tøge

Gard:

(adresse): Surnadal

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Jeg har deltatt like i høytransport

B. Eller om den er etter andre heimsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

Jeg har tatt forskjellig hvi-transport og hørt om den.
Jeg er 65 år og da har jeg jo samlet inn i hvi-transporten.

SVAR

1 Forhjelten på høytransporten på større gårde og mindre gårde er for hjemmeløstøffens vedkommende, at de større gårde ja har best til å hvi høst inn med, mens de små gårde og husmannsplassene berer inn de høst, som er nærmest løven, helst i "hjemmer", og ellers drar det inn på "dragarvogn" (håndvogn).

Det sties endrin en hel del i utmarken; men markastøffen er i de stiske 30 år gull svart tilbake, og søker man f.eks. 80 år tilbake i tiden, så var markastøffen enda mere i bråk. En vesentlig del av vinterføret kom fra "markastøffen" og sekkestøffene. Brude stov og små bråk, som har god "markaeng" stier fremdeles endel i marka, hviss man blir såpass tidlig ferdig med hjemmeløstøffen, at det ikke blir for sent. Viirer er nå det avjörunde. Det er her ikke vesentlig forskjil på stov og små bråk. Uten mange gårde her har ingen markaeng. Husmenn og bråk uten best drag mest høst hjem på "dragarhjelt". Nå ligger man helst kjøring på det.

2)

Transporten til stakk eller lœe foregik paa forskjellige maate. Det hœi, som var mest stakk eller lœe, bar man mest i "Kjæmmer" (Kjæmme).

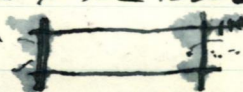
Langen bolev fra bar man det i "Kjippsvæg", det er en lang, tynd bjerkesælk med som man tyndt (være til vidje og) gjør en lœke paa, stikker grovender i den og dræc til.

Blæ bœr stor, så kunde nok Kjerringe eller gubben stå under, når kallen stœlle reise sig med den.

Når Kjerringen med til stakk eller lœe bratt og "ungjenglyt" så brukte man "Blæ", mest bjerkesælk.

Den "Blæ" er to bjerkesælk med kvistene paa. Man lægger den ved siden av hinanden med passende mellomrum, kvistene frem og den kunde man affist kviste til lœt og legge den litt kværlig for kvæstene. Paa denne Blæm lagde man så høghjæmme idet man begynde å legge første Kjæmme bakerst paa kallen og videre fremover.

Når lœdet kaldt jœnt under, kunde man læsse et lass paa Blæm, eller mere.

Når Blæm var læsset la man paa "Kaitangja" . Den hadde vidje eller lang form til hver stamme og bak et tang som var festet i slofollen og som man hadde kring svartesal paa høytangja og drœg til.

Bœrma var tidlig med paa slœbommen.

De, som hadde best, kjørte mest fram
høiet til markstallen med best og
sleder. Det var mest fremstiller, d. v. s.
sleder uten jern (stalslager) under meien
Høieningen fongde de slik:

Man hadde loyer en noe som kalles
høistonger. Disse stonger var vel
ca 4 alen lang og på grunnenden var det
tuygel en tidlen best for fiske og tøygel
(eller vidjen?) på denne stang la man
noen ristkviste dross over, og der på
la man så høykjømmen.

Når lasset var stolt nokk, 5-7 opbil?
kjømmen, så la man høistongen
(høytangja) oppå, fastet tånet fra
forinden (dykkenden) på høytangja til
høytangja (så rost som mütig for gjøining).

Derpå fastet man et tång (tang bang) tang bang
til andre enden av stanga strakte det
i tanga og strakte til (jora) og fastet
så tånet på hornene på tanga
med et kast på hvert horn (våim?)

Nå velbed man det gjøite lasset
på siden, kjørte sladen sat ind til det
oppvælte lass og velbed det så med
på sladen. - ^{en riste til det Sæmstet} Gfshidelen var det
for 30 a 40 år siden brukt å pakke
høiet i store tångmull (ellisse)
og slik rulle det hjem nedover de bratte
heller. Og for det var en gift av bråk,
og den var vist støttet med denne
travetlige markstallen. Disse meisen
var et eksperiment for øvelsing av høistonger.

Løypstrøg har ikke vært brukt til hoi-transport her. Trillebør brukes ikke. Bærbare kjennes neppe, og antydde redskap som vel mest må ligne på en stensladd hvor jeg heller ikke kjennes her.

3)

Høyet kjørte man hjem på stierføret på langslade med ³²⁴remmer (scatiske langsefte. (slade for ved og tommer u uten remmer altså åpen oppå.)

Hjulslede kjennes ikke her.

4) Ved høying (høykjøring) kjemne brukes me ombrøyt utelukkende almindelige arbeidsvogner ^{ampogner} og parat høygrinder. Man løsser i høygrinder med høygaffel forresten er det vel ^{sin} få ungdommer, som kan fa en ordentlig høykjøring, og om den forsiker, så blir det affest i fiasko.

Høykjøringen kjemne på gårdene foretik for 80-90 år siden vistnok bare på slade med tubestålde miler, og del endå Turvadals gårde for det aller mest ligger på feal. fin mark

Endrø lenge holdt vel bruk av slade på sommersjøet sig feal. i Halsda i Turvadalsfjorden. Gamle, avdøde lensmand i ou Halsda fortalte mig engang at kjemne hadde den i hans beredam og ungdom hadde den ca 200 sommerslades stænde og det var et stort arbeid om vinteren å holde disse i stand.

Under en stor høyløse med på jordsel var der i almindelighet laget ca 150 slader. Høykjøringen foretik slik at man kjørte

5
alle dagens høylæss opp i fjellet,
og de kunde da om kvelden stå 40
sluder med lass fram for låven.

Så blev det da tubover kvelden
i dra disse lassene på løven og lass
av ett for ett, og alle kunde det bli
nett for man var ferdig.

Gledene til Sommerbrud brukte man
et skjækkel til (Skøyler) og man brukte
bom brukten i skjækkel i fjellet en vidje
(ei veie) foran på sleden.

På vinterføre var det lov å kjøre hoodson-
budd, men på sommerføre måtte man
på indmarken holde sig ofte vekk.

Som ~~tes~~ midlertidig avlaser av sledene til som-
merbruk ^{kom} var som kaltes „raillvogne“:
Slike vogner var som en vanlig langvogn
men man hjulene var uten ekker eller
skoing. Det var arbeidet av hullene, hull
rot. De var ca 3/4 alm i diameter 5" tykke
eller mere og hullet for hjulaksen var
i allfall senere forsynet med en jernbædding.

Vognakselen var ikke av jern men av kist,
starkt tre. - Jeg tror neppe disse
vogner var i bruk så mange decennier.

De blev avløst av vogner med jern-
akser og med hjul med ekker som
de nu brukelige. Men hjulene var mer
mindre end den man bruker nu og da.
De var med jernskoing. De av hull tre
frambille hull kaltes „railla“ ruller
og vognene (også de senere vogner med
ekkerhjul) blev kalt „raill-vogner
(rullvogner). Da vognene kom i bruk,

lasset man hälet på stanger, som foran nasen,
 og når lasset var lasset velled man det på siden,
 kjørte man vognen indtil og velled denne på siden så
 den stod på et hjul med lasset og velled så lasset
 på stik. En hørstokk kunde ~~der~~ på et vindu-
 lass og betydelig mere affe. Det reknedes 3 sammen-
 lass i et vindulass. Det var nok stik om det brüttes
 vogn også: 3 vogulass høy i et sledelass.

For hørstokken om sammen brüttes blev 1 hest.

5) Var det falledstätt, så dette man ved hjem-
 kjöringen: antae drage eller lass. Falledstätt der
 var ikke vanlig. Høykjöringen begynte efter
 myttar, eller da råsmalvair og før tilløstet
 det, Folk som hadde sel hoi på samme
 frakter kjörte hjem høyel samtidig. De
 blev da enige om når de skulle begynde
 og ~~det første~~ ^{förste} vendingen kaldtes (bröyfar)
 "Bröyfarvending". Da hadde man med sig
 snörückkur og mähed som f.eks. i skovler,
 og mähed i snö i skrininger, og hvor
 det ferdigtes. Förste turen var det bare
 lite lass med hjem.

6) Høykjöringen forogär slit og rå
 må. Men det er det å mähke, at stikken
 langst inne i Vindaldalen og Foldalen
 nu er stält. F.eks. fra indre Foldalen
 brükte man 2 dager til turen.
 Og fra Nordmarka Tolåsen Treasfæ
 o.s.v. tok det 16-17 timer. Man kjörte
 hjemmefra i 3-4 timer om nabba og kom
 hjem vad 7⁸ timer om hølden, og smer
 hvirr föul var därtig.